

Az iskolaőr valóban biztonságosabbá teszi az iskolát?

Stáhly Katalin

pszichológus, a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány munkatársa, a NEMECSEK program vezetője
nemecsek@hintalovon.hu

A gyermekek biztonsága mindannyiunk közös felelőssége. Az iskolai zaklatás, a kortárs online erőszak, a családban elszemvedett bántalmazás iskolai következményei és a diák-diák, tanár-diák, szülő-tanár konfliktusok komoly kihívást jelentenek az oktatási intézmények számára. Tapasztalataink szerint ezekre a kihívásokra jelenleg eseti, ad-hoc válaszok vannak az intézményeknek. Az iskolában előforduló bántalmazás több formájával is találkozunk, a skála széles a szóbeli megaláztatástól kezdve az online zaklatáson át egészen a fizikai erőszakig. Bármelyikről is legyen szó, a bántalmazás nem marad nyom nélkül, ezeknek a konfliktusoknak komoly következményei lehetnek. Nagyon fontos tehát felismerni azt, hogy a gyermekekkel foglalkozó intézményeknek, az iskoláknak nagy szükségük van segítségre az államtól és a civil szférától egyaránt. Az állam által felkínált iskolaőr intézménye azonban nem, vagy nem jól ismeri fel a problémát, ezáltal nem is tud megfelelő, hosszú távú, mindenki számára megnyugtató és hatékony segítséget adni a pedagógusok és az iskolák kezébe. Az iskolai bántalmazás megelőzhető. Számos olyan intézkedés, cselekvési terv, képzés és együttműködési lehetőség áll most is az oktatási intézmények rendelkezésére, amely valóban segíti őket a megelőzésben és a hatékony kezelésben.

Kulcsszavak: gyermekvédelem, iskolaőr, bántalmazás, megelőzés, gyermekrészvétel, biztonság

DOI: 10.37205/TEL-hun.2021.1.13

Az országgyűlés 2020. július 3-án fogadta el az iskolaőrség bevezetésére vonatkozó törvényjavaslatot, így 2020 szeptemberétől 478 erre kijelölt köznevelési és szakképzési intézményben kezdte el működését az iskolaőri hálózat. Az iskolaőr kényszerítő eszközzel rendelkező, sajátos jogokkal felruházott, közfeladatot ellátó személy, aki a rendőrség területi szervével áll munkaviszonyban. A kormány ezzel az intézkedéssel szeretné megvédeni a pedagógusokat és a diákokat az egyre gyakoribb bántalmazástól.

Amikor iskolai bántalmazás, gyermekek közötti erőszak történik, diák fordul a tanára ellen, vagy a tanár vét a diák ellen, annak az oka nagyon sok esetben a hatalmi helyzet, a nem megfelelő kommunikáció és a felgyülemlett feszültségek, melyeket nem mindenki tud, vagy tanult meg helyesen, konstruktívan levezetni, vagy azért, mert a konfliktuskezelés nem jó példáit látta maga körül, vagy azért, mert tehetetlennek érzi magát, esetleg továbbadja azt, amit ő is kapni szokott. Adott szituációban a viselkedést számos ok, motívum alakítja. A fegyelmézést, a bántalmazás megelőzését, bizonyos társadalmi problémák kezelését rendvédelmi megoldással helyettesíteni semmiképp nem támogatható, mivel csupán látszatmegoldásokat eredményez.

Előfordulhat, hogy a pedagógusok nagyobb biztonságban érzik magukat attól, hogy van iskolaőr az intézményükben, az azonban biztosan nem állítható, hogy az iskolaőr önmagában megelőzi és kezeli az iskolai erőszakot. Lássunk három példát arra, hogy miért nem:

1. Az iskola egy olyan intézmény, ahol az iskolai élet szereplői kölcsönösen együttműködnek egymással. A tanárok, a diákok és a szülők háromszögében fontos a bizalmi viszony. Ahol az iskolai konfliktusokat nem kezelik jól, ott mindenki, a gyermekek, tanárok és a szülők is elégedetlenek. Ahol a feszültségeket és a konfliktusokat nem a pedagógia, a pszichológia és a szociális munka eszköztárával kezelik, hanem egy külső kontrollt erősítő, rendészeti szemlélet mentén, ott a közösség tagjaiban nem alakul ki valódi, belülről motivált megoldási mechanizmus a problémák megszüntetésére.

További problémát jelent, hogy az intézményvezető nem utasíthatja az iskolaőrt, hiszen az iskolaőr munkáltatója a rendőrség. Az iskolaőr tehát nem a nevelőtestület része.

2. Az iskolaőr intézkedési jogosultsága csak a nevelési, oktatási intézmény területére terjed ki tanítási időben. A biztonságot tehát az iskola falain belül biztosítja, tevékenysége nem terjed ki a külső helyszíneken lebonyolított programokra (uszoda, táboroztatás stb.), illetve az online térre sem. Ha egy iskola komolyan veszi a bántalmazás megelőzését és az esetek hatékony kezelését, akkor teljeskörű, komplex védelmet biztosít a diákoknak és a pedagógusoknak, amely nem csak akkor és ott biztosítja a védelmet, amikor és ahol az iskolaőr tartózkodik. Az iskolaőr nyújtotta védelem és a biztonság tehát rendkívül esetleges.

Mivel az iskolaőr munkaideje és munkavégzésének helyszíne korlátozott, nagyon valószínű, hogy a diákok vagy akár a tanárok sérelmére elkövetett bántalmazások az iskolán kívülre vagy az online térre tevődnek át. Lehetne erre az iskolának az a válasza, hogy ezek a helyzetek már nem az iskola kompetenciájába és hatáskörébe tartoznak, hiszen az iskola falain kívülre szorul a bántalmazás. Miért nem érdemes azonban az iskolának erről a kérdésről így gondolkodnia? Mert az iskola közösség. Az oda járó gyermekek akkor is osztálytársak, és egy közösségbe tartoznak, amikor már a buszon utaznak hazafelé, akkor is, amikor este csetelnek egymással, és akkor is, amikor online órán vesznek részt. Az egy közösségbe tartozás érzését erősíteni, és nem gyengíteni kell, hiszen az olyan alapvető értékekre épül, mint az együttműködés, a bizalom és az őszinteség.

3. Az iskolaőrökkel kapcsolatos az a vélekedés, hogy már önmagában a jelenlétük (Iskolaőrségről szóló állásfoglalás, 2020) is visszatartó és elrettenítő hatású. Néhány szélsőséges esetet leszámítva a középiskolákban nincs olyan mértékű agresszió, amely indokolná az iskolaőr állandó jelenlétét. Ezekben a szélsőséges helyzetekben elsősorban társadalmi-gazdasági problémákat kellene megoldani, a gyermekek bűnelkövetővé válásának megelőzésére önmagában az iskolaőr nem alkalmas. Aronsont idézve: *„Lehet, hogy az emberek jobban betartják a szabályokat, ha büntetést helyezünk kilátásba, de ettől nem kapnak késztetést, hogy megértsék és értékeljék azt, amit rájuk kényszerítenek.”* (Aronson, 2009, p. 171).

Az iskolaőrökkel szembeni kritika semmiképp nem azt jelenti, hogy a mostani helyzet megfelelő lenne. Az iskolai erőszak mindennapos problémát jelent mind a pedagógusok, mind a gyermekek, mind a szülei számára. Nagyon fontos lenne tenni azért, hogy a helyzet változzon.

Az iskola akkor biztosít teljeskörű védelmet a tanulóknak, ha mindent megtesz azért, hogy működése során és az általa szervezett programokon megvédje őket a gyermekbántalmazás minden formájától. Ez magában foglalja a megelőző intézkedéseket és az esetlegesen előforduló bántalmazásos esetek hatékony és gyors kezelését. Ez a védelem nemcsak az ENSZ 1989. évi gyermekjogi egyezménye (ENSZ Gyermekjogi egyezménye, 1991) által meghatározott védelemhez való jogot jelenti, hanem annál szélesebb körű gondozási kötelezettséget, amely elsősorban a jólétet célozza, és a károk csökkentését jelenti.

Mitől lesz biztonságos egy iskola?

Egy iskola sosem elszigetelt, egymástól függetlenül is jól működő személyek együttese, ahol mindenki teszi a dolgát. Az iskola közösség, ahol mindenkinek megvan a maga szerepe, helye és felelőssége. Az iskolai élet különböző szereplői közötti bizalom meghatározza az iskolai légkört. A bizalom több oldalon is megjelenik: egyrészt a felnőttek (pedagógusok, továbbá más iskolai dolgozók) közötti együttműködés, egymás tisztelete, a kompetenciahatárok betartása erősíti az egymás közötti bizalmat, másrészt a pedagógus és a diákok közötti bizalom megléte és annak növelése sokkal nagyobb esélyt teremt arra, hogy a tanuló szól a felnőtteknek akkor, ha ő vagy egy társa bajba kerül.

Akkor lesz biztonságos egy iskola, ha felismeri (Medrano & Toussaint, 2012), hogy a gyermekek koruknál fogva sérülékenyek, és minden felnőtt felelőssége és kötelessége az ő védelmük: *„Az iskola közösségi légköre nagyban támogathatja, vagy gátolhatja, hogy a diákokban kialakuljanak az együttéléshez szükséges készségek. Az iskolákban olyan tanulókörnyezet is megteremthető, amely nemcsak gátat vet az erőszaknak, hanem az érzelmi érést és az érzelmi intelligencia fejlődését is segíti. Nézetem szerint ez nemcsak igényes célkitűzés, hanem a fiatalok teljes és egészséges fejlődésének is elengedhetetlen része.”* (Aronson, 2009, pp. 96–97). Ennek érdekében a biztonságos iskola nagy hangsúlyt fektet a megelőzésre, kiemelten fontosnak tartja a gyermekek részvételét az őket érintő kérdésekben, és a döntéshozatalban, odafigyel a munkatársak, a gyermekekkel dolgozó szakemberek kiválasztására, rendszeres képzési lehetőséget biztosít munkatársainak a gyermekek védelmével kapcsolatos témákban, valamint meggyőződik arról, hogy a gyermekek védelmét szolgáló dokumentumokat mindenki ismeri.

Fontos kérdés, hogy az iskola felelőssége meddig terjed a gyermekek védelmét illetően, pontosan mikor és hol feladata a gyermekek védelme. Egyértelmű, hogy az iskola feladata a gyermekek biztonságának garantálása az épület falain belül, iskolaidőben. Az iskolaór tevékenysége is erre az időszakra és helyszínre terjed ki. Ez a felelősség azonban nem korlátozódik az intézmény épületein belülre: a védelmet és a biztonságot a külső programokon is biztosítani kell a gyermekek számára. Mindig azok a felnőttek felelősek a gyermekekért, akik jelen vannak, akik az adott programot szervezik, akik a tanulókat kísérik. Fontos biztosítani azt is, hogy a szervezet semmilyen felületen se közöljön olyan információt, amelyet a gyermekek nem szeretnének, vagy bármilyen szempontból negatívan érint(het)i őket.

Más szóval: a gyermekekről való kommunikáció során mindig az ő legfőbb érde-
kük szerint kell eljárni.

A gyermekek életében egyre meghatározóbb tényező az online jelenlét.¹ Az online világ sok szempontból ugyanolyan kommunikációs és szociális tér, mint a „való élet”. Ennek sok előnye van (kinyílik a világ, rengeteg tudás és információ érhető el, lecsökkennek a fizikai távolságok), de fontos, hogy a veszélyeket is felismerjük: a konfliktusok eltűnnek a szemünk elől, a gyermekek olyan személyekkel és tartalmakkal találkozhatnak, akik és amelyek veszélyeztethetik jóllétüket.

A legtöbbet azzal lehet tenni a gyermekek jólléte érdekében, hogy olyan felnőttek veszik őket körül, akik elkötelezettek a védelmük és a jogaik biztosítása mellett. Az új munkatársak felvétele a lehető legalkalmasabb időpont a gyermekbántalmazás kockázatának csökkentésére. Ennek érdekében például új munkatársak felvételekor fontos szempont kell, hogy legyen, hogy felmerült-e vele kapcsolatban korábban a gyermekbántalmazás, visszaélés gyanúja. Fontos tehát alaposan megismerni a jelentkező felnőtt háttérét függetlenül attól, hogy alkalmazottként, megbízottként vagy önkéntesként szeretne az iskolához kapcsolódni.

Egy gyermek akkor tud igazán bizalommal fordulni az őt körülvevő felnőttekhez, ha tudja, hogy milyen válasza (hozzáállásra, magatartásra) számíthat tőlük. Ennek a felnőttek részéről az a legfőbb feltétele, hogy mindannyian ismerjék a rájuk vonatkozó – magatartási és eljárási – szabályokat, amelyeket egységesen követnek.

Mit gondolnak a gyermekek az iskolai biztonságról?

A Hintalovon Alapítvány 2019-ben publikált kutatásában (Németh, 2019) közel 5300 gyermek mondta el a véleményét többek között az iskolai biztonsággal kapcsolatban. A felmérés eredményei szerint, habár a gyermekek többsége számára az iskola biztonságos hely, a gyermek (22%) ötöde nem érzi ott magát biztonságban. A biztonságérzetük nagy mértékben összefügg a bántalmazással, az arról szóló információkkal, és azzal, hogy mennyi különféle végzettségű szakember vagy biztonsági eszköz veszi őket körül. A gyermekek szerint az iskolát elsősorban az elfogadó légkör és a támogató felnőttek tennék biztonságosabbá, és nem a biztonságtechnikai vagy a fizikai környezet. Az iskolában nagyobb biztonságban éreznék magukat, ha senkivel sem bánnának rosszabbul azért, mert különbözik a

¹ 2021 márciusában az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága hivatalosan deklarálta a gyermeki jogokat az online térben is.

többiekől, több szakember lenne, akihez bizalommal fordulhatnak, és ha megszűnne a zaklatás és a bántalmazás.

Mit nevezünk gyermekbántalmazásnak?

Minden olyan magatartás, amely a gyermekek sérelmét eredményezi vagy biztonságos és egészséges fejlődésüket akadályozza, gyermekbántalmazásnak minősül. Bántalmazás az is, ha valamivel (például ütéssel, kínzással) megfenyegetnek egy gyermeket, a fenyegetés pedig félelmet, szorongást kelt benne. A bántalmazás nem feltétlenül „aktív tett” – az is annak minősül, ha valaki nem tesz meg valamit (mulasztás), és ezzel veszélyezteti a gyermekeket.

A bántalmazási formák jelei összefüggenek, és gyakran átfedésben vannak, ezért az ilyen esetek megfelelő kezelése szempontjából az a legfontosabb, hogy az intézmény munkatársai minden esetben képesek legyenek felismerni a jeleket, amelyek arra utalnak, hogy az érintett gyermekkel/ fiatal felnőttel nem megfelelően bánt a környezete, ezért meg kell tenni a szükséges lépéseket.

Fontos nevesíteni a bántalmazás különböző formáit és minden olyan egyéb dolgot, amelytől az iskola meg szeretné védeni a gyermekeket (jó kiindulási alapot jelentenek ezzel kapcsolatban a hazai² és nemzetközi³ ajánlások alapján összeállított listák).

Jelzés és esetkezelés

A gyermekek védelmének kulcsa az, hogy a veszélyeztetettséget felismerjék, és az egy olyan személy tudomására jusson, aki megfelelően tudja kezelni a helyzetet. A felismerés, a probléma jelzése érkezhethet gyermektől vagy felnőttől – ezért is fontos, hogy mindenki tisztában legyen azzal, hogy mi a teendője, mikor és kihez kell fordulnia, és erre milyen lehetőségei vannak.

² Lásd: az Emberi Erőforrások Minisztériumának Az egészségügyi ellátók feladatairól gyermekek bántalmazásának, elhanyagolásának gyanúja esetén című egészségügyi szakmai irányelvét és a vonatkozó EMMI protokollokat.

³ Az ENSZ Egészségügyi Világszervezetének (WHO – World Health Organization) meghatározása szerint a gyermek bántalmazása és elhanyagolása (rossz bánásmód) magában foglalja a fizikai és/vagy érzelmi rossz bánásmód, a szexuális visszaélés, az elhanyagolás vagy hanyag bánásmód, a kereskedelmi vagy egyéb kizsákmányolás minden formáját, amely a gyermek egészségének, túlélésének, fejlődésének vagy méltóságának tényleges vagy potenciális sérelmét eredményezi egy olyan kapcsolat keretében, amely a felelősségen, a bizalmon vagy a hatalmon alapul.

A gyermekek nagyobb valószínűséggel jeleznek, ha bizalmas viszonyban vannak a pedagógusokkal, ha a tanárok hisznek a gyermekeknek, és a gyermekek bízni tudnak abban, hogy valódi segítséget fognak kapni.

Kiemelten fontos a névtelen módon történő jelzés lehetőségének biztosítása, például egy eldugott helyen kihelyezett, zárható láda segítségével. A bántalmazások jelentős része éppen azért marad rejtve, mert az abban érintettek vagy az azt érzékelők félnek a következményektől (például egy periférián lévő, kirekesztett gyermek fél attól, hogy ha jelzi a problémáit, akkor tovább romlik a helyzete a közösségen belül).

Az, hogy a jelzés után mi fog pontosan történni, egyrészt függ a konkrét esettől, az abban érintett gyermekek legfőbb érdekétől. Másrészt meg kell határozni azokat a kereteket, amelyek biztosítják, hogy a konkrét esetek kezelése a gyermekek védelmét szolgálja. Az egyik ilyen alapelv az, hogy minden jelzést és gyanút komolyan kell venni, ki kell vizsgálni. Ez egyrészt elősegíti azt, hogy minél kevesebb ügy maradjon kezeletlen, másrészt pedig azt, hogy az „álhíreknek” is legyen következménye. Következmény az is, hogy az így felszínre került témákat valahogy feldolgozzuk a gyermekekkel – a „vaklárma” a legtöbb esetben nem rosszindulatú dolog, hanem jelzés azzal kapcsolatban, hogy milyen témák és kérdések foglalkoztatják aktuálisan a gyermekeket. A másik alapelv az, hogy a jelzést követően minden esetben a jogszabályokat és a gyermekek legfőbb érdekét szem előtt tartva kell eljárni. A gyermekek védelméért felelős személynek, akihez a jelzés eljut, pontosan tudnia kell, hogy mikor és kit kell bevonnia egy helyzet kezelésébe. Ugyanakkor el kell kerülnie, hogy az érintett gyermeknek sérelmet okozzon – a gyermekkel együttműködve, őt megfelelően tájékoztatva kell eljárnia. A harmadik alapelv az, hogy a jelzésnek legyen „nyoma”. Fontos, hogy a jelzést tevő gyerek vagy felnőtt tudja, hogy jelzése következményekkel járt – kapjon visszajelzést az ügy további menetéről, az érintett gyermek hogylétéről. Továbbá lényeges a jelzés pontos dokumentálása, ami elsősorban az eset kezelése során válik majd fontossá.

A gyermekek részvétele

Annak ellenére, hogy a felnőttek felelősek a rájuk bízott gyermekekért, sokszor maguk a gyermekek tudják a legjobban, hogy mit szeretnének, és mire lenne szükségük. Ám nem csak ezért fontos az, hogy a gyermekek részt vehessenek az iskola életében, beleszólhassanak az őket érintő döntésekbe: A gyermekek jólléte,

a felnőttek és a gyermekek közötti kölcsönös bizalom szempontjából szintén lényeges, hogy a gyermekeket partnerként kezeljük: legyen alkalmuk arra, hogy kialakítsák és kifejezzék a véleményüket, és azt a felnőttek tartsák tiszteletben, és vegyék figyelembe.

A gyermeket megilleti az erőszakmentes gyermekkorhoz való jog. Ennek biztosítása nem csak a szülők, de az iskola feladata is. Ehhez elsősorban támogatásra, jól használható konfliktuskezelési módszerekre, képzésekre, anyagi erőforrásokra lenne szükségük.

Az erőszak és a jogokkal való visszaélés minden formája elfogadhatatlan. Az erőszak fogalma nem merül ki a fizikai fájdalom okozásában – bántani szavakkal, gesztusokkal is lehet, ami szintén megengedhetetlen. A felmerült helyzeteket, panaszokat, jelzéseket minden esetben komolyan kell venni, és meg kell vizsgálni. Az erőszak sosem jó válasz az erőszakra.

Az iskolaőr sok iskolában portási feladatokat lát el, vagy a járványhelyzet miatti plusz feladatokban segíti az iskola működését. Természetes, hogy az iskola vezetése és maga az iskolaőr is igyekszik jól megtalálni a helyét a rendszer működésében. A problémát elsősorban és leginkább az okozza, hogy az iskolaőr mint a bántalmazás megelőzéséért és az esetek megfelelő kezeléséért felelős rendvédelmi szereplő teljesít szolgálatot az iskola területén, amely feladatokat a legkevésbé tudja ellátni. Egy ilyen komplex és az iskolától nem elválasztható feladatkört nem lehet rendvédelmi kézbe adni. Ez az iskolák egyik legfontosabb és legégetőbb problémája, amelyben sürgős segítségre lenne szükségük. Szerencsére hazánkban e területen is számos szervezet, kutatás, program, együttműködési lehetőség áll az iskolák (és óvodák) rendelkezésére, például a Kerekasztal az iskolai biztonságért,⁴ mely szakértők együttműködésével számos lehetőséget nyújt, és utat mutat az intézményeknek, iskoláknak az iskolai agresszió megelőzésére és kezelésére.

Irodalom

1991. évi LXIV. törvény. ENSZ Gyermekjogi egyezménye (1991). Netjogtár.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv>

Aronson, E. (2009). *Columbine után*. Ab Ovo.

Iskolaőrsegről szóló állásfoglalás (2020). UNICEF. <https://unicef.hu/ezt-tesszük-itthon/gyermekjogi-koalicio/iskolaorsegrol-szolo-allasfoglalas>

⁴ www.kerib.hu

Németh Barbara (szerk, 2019): *Te hogy látod?* Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány.

https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2020/06/szakmai_hatteranyag_tehogylatod_0.pdf

Medrano T., Tabben & Toussaint A. Manual 1. (2012). *Child Protection Basics*. FHI 360 Child Protection Toolkit. Research Triangle Park, NC: FHI 360